

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

ปัจจุบันรัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญในการที่จะพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทยให้ดีขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพเกษตรกรรม และได้รับผลกระทบโดยตรงจากความวิกฤตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2540 ส่งผลให้ประชาชนเหล่านี้ได้รับความเดือดร้อนเรื่องภาวะการณต์ตกงาน ขาดรายได้เพื่อดำรงชีพ เกิดภาวะติดหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบ ดังนั้น รัฐบาลจึงได้ตั้งเป้าหมายที่จะดำเนินนโยบายเพื่อลดปัญหาความยากจน โดยการสร้างงาน สร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับประชาชนเพื่อให้มีพอกินพอใช้ และลดภาวะการณต์เป็นหนี้ให้กับประชาชน นอกจากนี้แล้วตามที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (2545-2549) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ (www.nesdb.go.th) ในการพัฒนาประเทศในอนาคตอีก 20 ปี มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาความยากจน และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ของประเทศไทยให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน วัตถุประสงค์และเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ข้อ 3 คือ การปรับโครงสร้างชนบทและเมืองอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การพัฒนาเมืองนำอยู่ และชุมชนนำอยู่ การแก้ปัญหาความยากจนในชนบท ภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคในสังคม ขณะเดียวกันเพื่อให้สอดคล้องกับแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นรัฐบาลจึงได้ดำเนินการหลายประการเพื่อมุ่งแก้ปัญหาเศรษฐกิจในระดับรากหญ้าของประเทศ เช่น การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองให้เป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนของประชาชน การจัดทำโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP : One Tambon One Product) เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน สร้างความกินดีอยู่ดีให้กับประชาชนในท้องถิ่น

อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ เป็นตัวอย่างของชุมชนที่ได้นำเอาแนวความคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นกับชุมชน จากการสำรวจพบว่าในอำเภอแมริม มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้า จำนวนทั้งสิ้น 8 กลุ่ม (สำนักงานพัฒนา ชุมชน อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่, 2548) โดยกลุ่มดังกล่าวได้ทำการผลิตผลิตภัณฑ์จากผ้า ได้แก่ ผ้าถัก โครเช ผ้าถัก ปักโครเชต์ หัตถกรรมจากผ้า ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้าย ผ้าทอกระเหรี่ยง หัตถกรรม ผ้าฝ้าย ผลิตภัณฑ์จากผ้าถัก เสื้อผ้าทอ

คณะผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่รับผิดชอบในการบริการทางวิชาการแก่ชุมชน ในพื้นที่ อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าในการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์เพื่อผลักดันให้กลุ่มเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้าที่เข้มแข็งนั้นยังขาดการสร้างฐานความรู้และกระบวนการเรียนรู้

ให้มีการพัฒนาความสามารถของคนและทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งสถานการณ์การพัฒนาการบริหารจัดการที่ผ่านมามักพบปัญหาหลายด้านด้วยกันสามารถสรุปปัญหาของการบริหารการจัดการชุมชนให้เข้มแข็งได้ดังนี้

1. ปัญหาด้านการจัดการธุรกิจ การตลาด และเงินทุน ผู้ผลิตพื้นบ้านส่วนใหญ่ประสบปัญหาการขายขาดความรู้ด้านการจัดการธุรกิจ การจัดการเงินทุนหมุนเวียน และการตลาด การบริหารจัดการลดต้นทุน เป็นผลให้ผู้ผลิตได้ผลตอบแทนต่ำ ในขณะที่ผลิตภัณฑ์บางชนิดมีราคาสูงในทัศนะของผู้ซื้อ
2. ปัญหาการจัดการคุณภาพผลิตภัณฑ์ และปัญหาตลาดที่มีจำกัด เนื่องจากคุณภาพผลิตภัณฑ์ยังไม่ได้มาตรฐานผู้บริโภคขาดความมั่นใจในคุณภาพและความปลอดภัย
3. ปัญหาด้านการจัดการวัตถุดิบ ยังไม่มีประสิทธิภาพ
4. ปัญหาด้านการพัฒนา รูปแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์
5. ปัญหาด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยี กระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยียังใช้วิธีการให้ความรู้ด้านเนื้อหามากกว่าการกระตุ้นให้คิดค้นหาวิธีการของตนเอง ในขณะเดียวกันลักษณะการส่งเสริมยังไม่ตรงตามความต้องการของผู้ผลิต ขาดความต่อเนื่อง และไม่มีการต่อยอดกันและกัน ในขณะเดียวกันการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนยังขาดกระบวนการและกลไกการพัฒนาทั้งระบบ อย่างครบวงจร และขาดการบริหารจัดการภาพรวม ทำให้การพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านย่ำอยู่กับที่

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการที่ดีเป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ไขปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้า อำเภอมะเริม จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสร้างธุรกิจชุมชนให้มีความเข้มแข็งได้บนพื้นฐานของทรัพยากรในชุมชนเอง อันได้แก่ ทรัพยากรบุคคล คือ ความรู้ความสามารถของบุคคล และทรัพยากรที่ไม่ใช่บุคคล เช่น วัตถุดิบ พลังงาน ท่าที่ตั้ง สิ่งแวดล้อม เทคโนโลยี สาธารณูปโภค และ สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ซึ่งชุมชนเองยังไม่ได้นำเอาทรัพยากร ดังกล่าวมาใช้ในการบริหารจัดการอย่างถูกต้องอย่างแท้จริง โดยเฉพาะการสร้างโอกาสทางการตลาดให้กับผลิตภัณฑ์ของชุมชน ภายใต้อแหล่งเงินทุนที่มีอยู่

คณะผู้วิจัยได้สังเกตเห็นแล้วว่าการแก้ไขปัญหาดังกล่าวหากอาศัยแนวคิดการพัฒนาการบริหารจัดการธุรกิจที่ดีโดยการประสานความร่วมมือของชุมชน 3 ฝ่ายด้วยกัน อันได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้า องค์กรที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เพื่อหาแนวทางร่วมกัน ในการแก้ไขปัญหา จึงได้จัดทำโครงการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้า อำเภอมะเริม จังหวัดเชียงใหม่ เจริญบูรณาการ” ตามความต้องการของชุมชน

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 วัตถุประสงค์ทั่วไป

1. เพื่อศึกษาและพัฒนาการจัดการที่ดีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้า อำเภอมะเริม จังหวัดเชียงใหม่ อันได้แก่การพัฒนาด้านการบริหารการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์

จากผ้า ด้านการบริหารการจัดการด้านการผลิต การบริหารจัดการด้านการตลาด และการบริหารจัดการด้านการเงิน

1.2.2 วัตถุประสงค์เฉพาะ

1. เพื่อศึกษาถึงบริบทและศักยภาพของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้า อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อศึกษาถึงปัญหาในการพัฒนาการจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้า อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่
3. เพื่อศึกษาหลักการและวิธีการจัดการที่ดีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้า อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่
4. เพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้า อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

1.3 ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ผลที่ได้รับจากการดำเนินการวิจัยสามารถวัดออกมาเป็นผลผลิต (Output) ผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบ (Impact) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัยในครั้งนี้สามารถแบ่งออกได้ 3 ด้านดังนี้

1.3.1 ด้านองค์ความรู้

1. ทราบสภาพปัญหา และความต้องการของกลุ่ม ในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้า อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่
2. ทราบกระบวนการพัฒนาเพื่อกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้า อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่
3. ทราบบริบทและศักยภาพชุมชนในการบริหารจัดการองค์กรของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้า อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่
4. ผู้ช่วยนักวิจัย (นักศึกษา) ได้เรียนรู้ร่วมกับชุมชน ได้ทราบข้อมูล ศักยภาพและกระบวนการพัฒนาบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้า อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

1.3.2 ด้านการพัฒนา

1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้า อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ มีการเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารจัดการที่ดีของกลุ่มเอง โดยเกิดจากความร่วมมือกันในการพัฒนาของนักศึกษาและอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ รวมถึงองค์กรในท้องถิ่น
2. เกิดการรวมกลุ่มเพื่อเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง

1.3.3 หน่วยงานต่างๆ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้ดังนี้

1. เจ้าหน้าที่กลุ่มงานพัฒนา และส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร สามารถนำผลการวิจัย และรูปแบบการวิจัยครั้งนี้ไปพัฒนากับวิสาหกิจชุมชนอื่นๆ ต่อไป
2. พัฒนาการชุมชนระดับอำเภอ สามารถนำผลการวิจัยและแนวทางการวิจัยแบบมีส่วนร่วมไปใช้ส่งเสริมสนับสนุนกลุ่มอาชีพในชุมชนได้
3. นำองค์ความรู้ด้านการพัฒนา ระบบการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนที่ได้จากการวิจัยสู่การเรียนการสอนให้แก่นักศึกษาและนำไปสร้างองค์ความรู้ ในหลักสูตรท้องถิ่นต่อไป
4. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ นำผลงานวิจัยเผยแพร่เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการบริหาร การจัดการธุรกิจชุมชน
5. นักศึกษาสาขาการตลาด ได้ประสบการณ์ตรงจากการวิจัย

1.4 สมมติฐานการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาการจัดการที่ดีของวิสาหกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์จากผ้า อำเภอแมริม จังหวัด เชียงใหม่เชิงบูรณาการ มีสมมติฐานในการวิจัยคือ

1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้า อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ สามารถเพื่อศักยภาพด้านการบริหารการจัดการที่ดีขึ้น
2. การร่วมมือระหว่างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้ากับ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และองค์กรในท้องถิ่น สามารถหาแนวทางในการพัฒนาการจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้าร่วมกันให้เข้มแข็งขึ้นได้

1.5 ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงการพัฒนาการจัดการที่ดีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้า อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ การศึกษาครั้งนี้จะทำการศึกษาดังศักยภาพพื้นฐานของชุมชนในพื้นที่ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้า อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อที่จะได้นำไปหาแนวทางร่วมกันเพื่อพัฒนาการยกระดับการดำเนินงาน ให้ประสบความสำเร็จอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน การศึกษาจะอาศัยวิธีการแบบการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อให้สมาชิกของกลุ่มมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองอย่างแท้จริง การศึกษาจะใช้ระยะเวลาทั้งสิ้น 1 ปี (แบ่งเป็น 3 ระยะ) กล่าวคือ ระยะแรกจะเป็นการศึกษา ศักยภาพพื้นฐานของกลุ่ม ระยะที่สองเป็นการหาแนวทางร่วมกันระหว่างบทบาทของสถานศึกษา องค์กรในท้องถิ่น และบทบาทของกลุ่มในการหาแนวทางร่วมกัน ในการพัฒนาการบริหารจัดการที่ดีของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้า ส่วนระยะสุดท้ายเป็นการ

ติดตามและประเมินผลเพื่อขยายผลการศึกษาไปสู่ชุมชนอื่นต่อไป การวิจัยครั้งนี้สามารถกำหนดขอบเขตการวิจัยได้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่การศึกษาไว้ คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้า อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวนทั้งหมด 8 กลุ่ม

2. ขอบเขตด้านเวลา

การวิจัยได้กำหนดขอบเขตของเวลาไว้คือตั้งแต่กลุ่มเริ่มก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน

3. ขอบเขตของประชากรที่ศึกษา

การวิจัยได้กำหนดขอบเขตของประชากรที่ศึกษาไว้ โดยประชากรที่ศึกษาคือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้า ซึ่งมีรายละเอียดที่จะต้องศึกษาทั้งสิ้น เริ่มตั้งแต่การก่อตั้งกลุ่ม โครงสร้างการดำเนินงาน การบริหารการจัดการ ปัญหาของกลุ่ม รวมถึงความต้องการของกลุ่มเพื่อการพัฒนาที่เพิ่มขึ้น โดยประชากรที่ศึกษาจะถูกสุ่มมาทำการวิจัยทั้งสิ้น 8 กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผลิตภัณฑ์จากผ้า

4. ขอบเขตของเนื้อหาที่ศึกษา

การวิจัยได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาที่ศึกษาไว้ โดยกำหนดในประเด็นของการพัฒนาการบริหารจัดการ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตภัณฑ์จากผ้า โดยเริ่มตั้งแต่รูปแบบของโครงสร้างการดำเนินงาน โครงสร้างการบริหารจัดการ รูปแบบการดำเนินงาน รูปแบบการบริหารจัดการ รวมถึงการจัดการอย่างมีส่วนร่วมในชุมชน

1.6 นิยามศัพท์ (คำสำคัญ)

1. วิสาหกิจชุมชน (SMCE หรือ Small and Micro Community Enterprise) หมายถึงกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่นๆ ที่ดำเนินการ โดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็ นนิติบุคคลในรูปแบบใด หรือไม่เป็ นนิติบุคคลเพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัวชุมชน และระหว่างชุมชนลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชน

1. ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ
2. ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน
3. ทรัพยากรหรือวัตถุดิบมาจากชุมชนหรือจากภายนอก
4. ริเริ่มสร้างสรรค์เป็ นนวัตกรรมของชุมชน
5. เป็ นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานภูมิปัญญาสากล
6. มีกระบวนการเรียนรู้เป็ นหัวใจ
7. มีการพึ่งพาตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็ นเป้าหมาย

2. เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน หมายถึง คณะบุคคลที่รวมตัวกันมีวัตถุประสงค์ในการทำ กิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย

3. การจัดการวิสาหกิจชุมชน หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับกิจกรรมด้านการบริหาร การจัดการของวิสาหกิจชุมชน อันได้แก่ การจัดการด้านการบริหารองค์กร การจัดโครงสร้างองค์กร การจัดการทางด้านการตลาด การจัดการทางด้านต้นทุน การจัดการการเงินและการบัญชี

4. บริบทชุมชน หมายถึง ประวัติความเป็นมาของชุมชน โครงสร้างชุมชนและสภาพแวดล้อมของชุมชนที่จะมีศักยภาพของบุคคลในชุมชน ความรู้ความสามารถ ภูมิปัญญา ความเชี่ยวชาญ บทบาทของการเป็นผู้นำชุมชนและการสร้างเครือข่ายชุมชนในท้องถิ่น

5. การพัฒนาการจัดการ หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบบงาน การจัดการกระบวนการ และวิธีการทำงาน ให้อยู่ในสภาพที่ดีขึ้นกว่าเดิม

6. ผลิตภัณฑ์จากผ้า หมายถึง ผลิตภัณฑ์ผ้าอ้อมโครเชต์ ผ้าปักโครเชต์ หัตถกรรมจากผ้า ผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้าย ผ้าทอโยกัญชง หัตถกรรมผ้าฝ้าย เสื้อผ้าทอ

